

УДК 378.147

В. П. Власова,
старший викладач
(Європейський університет, м. Київ)

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК МІЖНАРОДНА

У статті визначено поняття комунікативної компетентності, подані види комунікативної компетентності, виявлено різницю між іноземною та міжнародною англійською мовою. Розглянуто питання англійської мови як міжнародної в контексті комунікативної компетентності. Досліджено поняття лінгвістичної та граматичної компетентності. Запропоновано модель спілкування іноземною мовою та наведена таблиця розподілу комунікативної компетентності. Висвітлено концепцію англійської мови як іноземної.

Усім відомо, що мова використовується для вираження думок, вербального мислення, вирішення суперечливих питань та творчого письма, але насамперед мова потрібна для спілкування.

Треба зауважити, що успішне володіння розмовною мовою передбачає розвиток комунікативної компетентності у носіїв цієї мови, а також той факт, що володіння мовою обмежується соціально-культурними нормами суспільства, де спілкуються цією мовою. На спілкування англійською мовою у Великобританії мають вплив британські соціокультурні норми, які підкреслюють її індивідуальні відмінності. Такою самою є американська, індійська, нігерійська та сінгапурська англійська мова. Тобто там, де англійською мовою спілкуються щоденно, або вона виступає другою мовою для спілкування.

Але, якщо англійська мова використовується для міжнародного спілкування, якими тоді повинні бути суспільні та соціокультурні норми? Чи повинні вони бути англо-американськими нормами через те, що ті, хто говорять використовують американську чи британську англійську як модель? Чи вони повинні бути соціокультурними нормами носіїв мови? Чи повинні вони бути загальнолюдськими чи універсальними соціокультурними нормами, які охоплюють окремі спільноти та культури?

Мета статті. Розглянути питання комунікативної компетентності, визначити поняття граматичної, соціолінгвістичної, стратегічної та дискурсивної компетентностей. Дослідити питання щодо англійської мови як міжнародної та іноземної, і висвітлити поняття комунікативної компетентності у використанні англійської мови як міжнародної.

Комунікативна компетентність.

Лінгвіст Н. А. Чомський розрізняв поняття "граматичної компетентності" та "дії". Перше – це лінгвістичне знання носія мови, природна біологічна функція розуму, яка дозволяє генерувати велику кількість граматичних речень, які складають мову; останнє – фактичне використання мови в конкретних ситуаціях.

Д. Х. Хаймс був першим серед антропологів/етнографів, який зазначив, що поняттю лінгвістичної компетентності Чомського не вистачає найбільш важливої лінгвістичної можливості, а саме – мати змогу формувати та сприймати вказування, які відповідають контексту, в якому вони були використані. Ми повинні знати і розуміти різницю між фразами "Would you like to start now sir/ma'am?" та "Hey, you wanna start now, pal?" [1: 120] Компетентність, якою володіють всі дорослі носії мови, повинна включати можливість лінгвістичної видозміни та різні використання мови в контексті. Вона повинна охоплювати більш широкий спектр можливостей ніж однофазова лінгвістична компетентність Чомського.

Д. Х. Хаймс вважав, що трактування лінгвістичної компетентності Чомського є монолітним та занадто ідеальним, тому він запропонував ширшу та більш удосконалену концепцію комунікативної компетентності, яка містить як лінгвістичну компетентність, тобто потенційні і точні знання граматичних правил, так і контекстуальне та соціолінгвістичне знання правил використання мови в контексті. Д. Х. Хаймс розглядав комунікативну компетентність як ту, що має наступні чотири типи: те, що формально можливо; те, що можливо; те, що є соціальним значенням поданого речення і те, що насправді відбувається.

Треба також зазначити, що найбільший інтерес до даного питання виник на початку 80-х рр., коли М. Каналь та М. Свейн (1980, 1983) включили комунікативні стратегії як складові стратегічної компетентності в модель комунікативної компетентності. Вони визначали комунікативну компетентність у контексті вивчення другої мови. Науковці трактували комунікативну компетентність як "синтез знань основних граматичних принципів, знань як саме мова використовується в соціальних параметрах для вираження комунікативних функцій, та знань як речення та комунікативні функції можуть поєднуватися відповідно до принципів дискурсу" [2]. Відповідно, вони пояснювали вищезазначені чотири типи комунікативної компетентності Хаймса наступним чином.

Перший тип "те, що формально можливо" є взаємодією граматичної системи компетентності. Відповідно вираз "the was cheese green" не є граматично коректним. Другий тип "те, що можливо" є психолінгвістичною системою компетентності. Вираз "the cheese the rat the cat the dog saw chased ate was green" є граматично коректним, але не сприймається в умовах сприйняття інформативного контексту. Для того, щоб зробити можливим сприйняття цього виразу, його треба змінити відповідно до правильної структури англійської мови, таким чином "the dog saw the cat that chased the rat that ate the cheese that was green". Третій тип "те, що є соціальним значенням поданого речення і те, що насправді відбувається" є соціокультурною системою компетентності.

М. Каналь і М. Свейн на рис. 1 поділяють комунікативну компетентність на граматичну компетентність, соціолінгвістичну компетентність, яку пізніше вони поділили на соціолінгвістичну та дискурсивну, а також стратегічну компетентності.

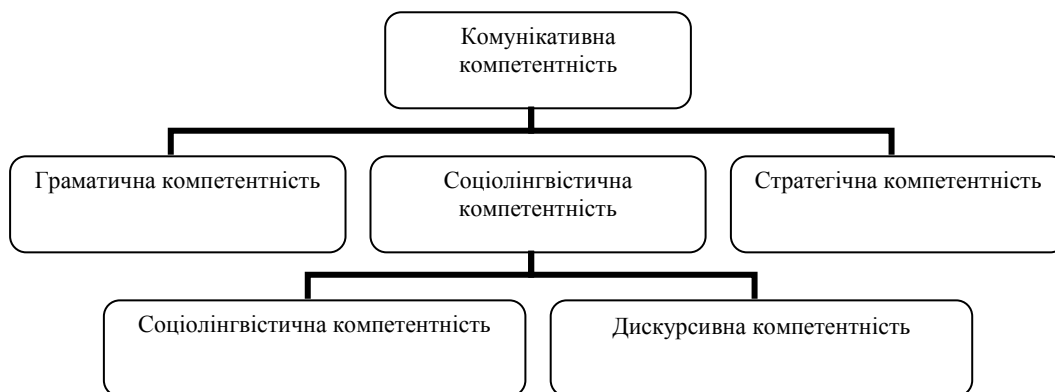

Рис. 1. Розподіл комунікативної компетентності.

Граматична компетентність – це надбання фонологічних, морфологічних, синтаксичних, семантичних та лексичних правил. На теперішній час її часто називають лінгвістичною компетентністю.

Соціолінгвістична компетентність – це вчення прагматичного аспекту різних мовних явищ, а саме культурних цінностей, норм, та інших соціокультурних конвенцій у соціальних контекстах, таких як: контекст та тема дискурсу, соціальний статус співрозмовника, вік та стать, а також інші фактори, які впливають на стиль мови. Розвиток соціолінгвістичної компетентності став важливим для комунікативної соціальної сторони з тих пір, як різні життєві ситуації вимагають різних типів виказування.

Дискурсивна компетентність – це знання правил, які стосуються взаємодії (граматичні зв'язки) та послідовності (правильне поєднання комунікативних функцій) різних типів дискурсу. Каналь і Свейн наголошують, що соціолінгвістичні правила використання та правила дискурсу є рішучими в інтерпретації речень для соціального значення, особливо, коли літературне значення виразу легко не сприймається [2].

Стратегічна компетентність – це знання вербальних і невербальних стратегій для усунення недоліків, таких як: самокоригування, та в той же час збільшити ефективність спілкування, а саме: впізнавання дискурсивної структури, активація базових знань, контекстуальна здогадка та допущення двозначності.

Англійська мова як іноземна.

З процесом глобалізації у світі англійська мова стає однією із найбільш вживаних мов через свою політичну, військову, наукову, технологічну та культурну потужність, які має англо-американська нація. У процесі глобалізації англійською мовою почали спілкуватися та вивчати майже у всіх країнах світу, і кількість людей, які розмовляють англійською збільшується кожного дня. Тому, за нових обставин, стає необхідним модифікувати норми та моделі англійської мови.

Професор університету Канберри Давид Віддовсон (David Widdowson) характеризує англійську мову як іноземну наступним чином:

"Англійська мова як іноземна не розповсюджується як набір встановлених загальноприйнятих форм, не змінених в різних сферах вжитку, вона розповсюджується як віртуальна мова..." [3]. Треба вбачати різницю між сучасною та віртуальною мовами, що поширюються. Поширення сучасної мови вбачає прийняття та відповідність. Поширення віртуальної мови вбачає обробку та невідповідність.

Американський лінгвіст індійського походження Браян Качру (Braj. Kachru) поділив використання англійської мови на три категорії: внутрішня сфера, де англійська мова використовується як рідна (перша) мова; зовнішня сфера, де нею розмовляють як другою іноземною; та поширена сфера, де мовою спілкуються як іноземною (див. рис. 2). Індійська англійська, нігерійська та сінгапурська

англійська мови відносяться до категорії зовнішньої сфери, тобто тут мова використовується щоденно в уряді, освіті та торгівлі як одна з офіційних мов [4]. Мова має тенденцію набувати власні форми, які дещо відмінні від англо-американських традиційних норм. З плином часу, форми англійської мови так само як і норми використання мови змінюються для того, щоб відповідати потребам суспільства, що називається "спорідненням", "локалізацією", "націоналізацією", "доместикацією" та навіть "колонізацією".

Однак, таке питання стосується не внутрішнього національного використання англійської мови, а використання англійської як іноземної мови для глобального спілкування, де повинні розглядатися різні норми використання англійської. Тоді постає питання: якою має бути комунікативна компетентність англійської мови як міжнародної, якщо комунікативна компетентність не вбачає модель англійської мови, якою спілкуються освічені носії мови?

Концепція англійської мови як іноземної була вперше запропонована Л. Смітом (L. Smith 1976). Він вважав, що англійська мова як іноземна має три основні риси: загальні стандарти, не дивлячись на розбіжності, спільна доступність для розуміння, та де-англоамериканізація, тобто відхід від англо-американських норм лінгвістичної та соціокультурної думки та поведінкових моделей через соціокультурні та універсальні норми взаємодії. Із розвитком, будь-яка мова може набувати риси інших мов. Також треба зазначити, що існують й інші міжнародні мови такі як іспанська, арабська, суахілі, тощо.

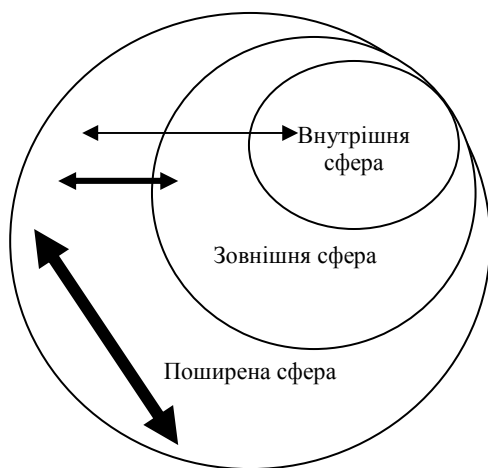

Рис. 2. Модель спілкування іноземною мовою.

Джеймс Дженкінс (Jenkins J. 2002) розрізняє англійську мову як іноземну, та англійську як міжнародну. Англійська мова як іноземна передбачає спілкування, ніби ви іноземець, тому метою вивчення такої мови є здобуття компетентності носіїв мови [5: 103]. Тоді як англійська мова як міжнародна, з іншого боку, передбачає використання англійської для міжнародного спілкування, а співрозмовники виступають як носії міжнародної мови. Тобто їх модель та норми спілкування не обов'язково повинні бути британськими чи то американськими.

Насправді англійська мова багатогранна. Якщо ми подивимося на рис. 2, ми побачимо модель спілкування іноземною мовою, яка показана стрілочками, що перетинають ту чи іншу сферу, їх ширина позначає частоту, обсяг та функціональне значення міжнародного спілкування.

Функція міжнародної мови більш інформативна та культурно нейтральна ніж мова внутрішньої та зовнішньої сфер. Англійська як міжнародна використовується вибірково, для міжнародних переговорів, досліджень на наукових конференціях, а не для повсякденного спілкування.

Комунікативна компетентність у використанні англійської як міжнародної.

Англійська мова для міжнародного спілкування повинна бути простою, доступною, правильною за лінгвістичними формами та структурами. Наприклад, підручники, які використовуються в Сполучених Штатах для студентів МВА, складені такою мовою, яка вилучає використання складних дієслів та важких структур, основною метою такої мови є донесення необхідної, головної інформації до співрозмовника.

Таким чином, використання англійської як міжнародної відрізняється від щоденного використання англійської, і постає питання про те, чи є комунікативна компетентність англійської як міжнародної такою ж самою, як і мова в англо-американських спільнотах чи в зовнішній сфері.

Перш за все, комунікативна компетентність користувачів англійської як міжнародної повинна містити два види знань: загальне сприйняття світу та знання сфери спеціалізації – професійної чи учбової, яка вивчається шляхом навчання та професійного розвитку. Користувачі такої мови повинні мати ґрунтовні знання структури мови, а також володіти вокабуляром професійної лексики; вони повинні добре знати організацію дискурсу в умовах послідовності та непослідовності; повинні вміти вдосконалювати своє спілкування іноземною мовою. Такі їхні здобутки набуваються шляхом навчання та набуття досвіду.

По-друге, використання англійської як міжнародної серед професіоналів та науковців має на увазі знання користувачів мови обраної сфери вживання мови для успішного спілкування. Такі професійні знання є міжнародними та становлять межу між носіями та не-носіями мови. Як зазначав Давид

Віддовсон [3: 137], такі спільноти складаються з професіоналів та науковців, які стали членами такого суспільства шляхом здобуття певної освіти та професійного розвитку, вони відрізняються від людей, що володіють мовою на рівні повсякденного спілкування. Таким чином, чи відповідає термін соціокультурної компетентності таким спеціалістам? Чи це вже є поняттям професійної та учбової компетентності? Такі люди вивчають англійську мову для певних цілей, а не для загального використання.

І, врешті-решт, треба зазначити, що "майже чверть світового населення вже на певному рівні володіють англійською мовою, і ця цифра зростає з кожним днем – в кінці 90-х рр. кількість англомовних людей становила між 1,2 та 1,5 мільярдів людей". Коли мова досягає глобального рівня, може статися те, що комунікативна компетентність того, хто говорить, не повністю відповідатиме мові носіїв. Використовуючи англійську мову як міжнародну, ми не повинні неправильно трактувати людей ісламської віри, які, наприклад, звертаються до Аллаха, а не Бога, як звикли європейці. Тому неанглоамериканські норми спілкування англійською як міжнародною є природним пристосуванням англійської мови в процесі інтернаціоналізації. Навіть у країнах таких як Великобританія чи Сполучені Штати, де англійська мова є рідною, соціокультурні норми не повністю співпадають саме через інтернаціоналізацію суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Hymes D. "On communicative competence" in J. B. Pride and J. Holmes : Sociolinguistics / D. Hymes. – Harmondsworth, Middlesex : Penguin Education, 1972. – P. 269–293.
2. Canale M. and Swain M. "Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing" / M. Canale, M. Swain. – 1980.
3. Widdowson H. G. EIL, ESL, EFL : global issues and local interests, World Englishes / H. G. Widdowson. – 1997. – 16/1. – P. 135–150.
4. Kachru Braj B. Standards, codification and sociolinguistic realm : the English language in the outer circle. In English in the world / B. Braj Kachru. – Cambridge University Press, 1985.
5. Jenkins J. A sociologically based, empirically researched pronunciation syllabus for English as an international language. Applied linguistics / J. A. Jenkins. – 2002. – 23/1. – P. 83–103.
6. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : "К.І.С", 2003. – С. 57–81.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
8. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів / О. І. Пометун. – К. : Презентація на нараді Центру тестових технологій, 19.10.04. – 10 с.
9. Smith L. English as an International Auxiliary Language / L. Smith // RELC journal. – 1976. – 7/2. – P. 38–55.

Матеріал надійшов до редакції 12.08. 2010 р.

Власова В. П. Коммуникативная компетентность и английский язык как международный.

В статье определено понятие коммуникативной компетентности, приведены виды коммуникативной компетентности, выявлена разница между понятиями иностранного и международного английского языка. Рассмотрен вопрос английского языка как международного в контексте коммуникативной компетентности. Исследовано понятие лингвистической и грамматической компетентности. Предложена модель общения на иностранном языке и приведена таблица раздела коммуникативной компетентности. Раскрыта концепция английского языка как иностранного.

Vlasova V. P. Communicative Competence and English as an International Language.

The notion of communicative competence is defined. The types of communicative competence are shown, the difference between foreign and international English is performed as well as the question of English language as an international in the context of communicative competence is discussed. The question of English language as an international in the context of communicative competence is settled. The notion of linguistic and grammatical competence is explored. The model of foreign language communication and table of communicative competence division are offered. The concept of English as a foreign language is viewed.